

DÖNTŐ ÓRÁK

A kemény férfikéz ökölbeszorult, s lezuhant az asztalra. A lámpa fénye megimbolygott, a poharából kiugrálni készültek a maradék borcsepek.

— A szentségit a fejednek! Hát akkor fulladj meg a saját nyomorodban.

Egy pillanatilag nyugodtan maradt az ököl, s felette összekarcolódtak a szemek. De ebben a csendes pillanatban a másik férfin is feltört az indulat.

— Ne kiabálj velem, én még nem tartozok közetek! Hallod e?

Aztán Szabó Bálint felemelte a kezét a pohár mellől, s keményen kicsattogott a szobából. Maradék dühével bevágta az ajtót. Utórezgésnek egy-két vakolat darab potyogott le.

Az ablakon keresztül a sötétség még áttetszően fátyolozódott, most készült egészen birtokba venni a levegőt. Az ablak két szárnya kifelé tárulkozott, mintha mutogatni akarná gazdája tisztaságát. Az ajtó csapódásakkor az előtte lévő függöny behorpadt, mintha megsértődött volna a hangos csattogástól.

A bentlévőkre hirtelen valami súly akaszkodott, ez fejüket a föld felé húzta, s meliükből is akart szakítani egy darabot. Dékány András is azt érezte, amit a felesége, aki az ágyon ült. Ott gubbasztott a lánya is, de rajta nem változott semmi.

— Ugy látszik csak a verseny miatt lett vóna fontos... — jegyezte meg csöndesen Dékány.

A szobában megrekedt minden mozdulat. Ültek tehetetlenül, ölbefejejtett és az asztalon hagyott kézzel, úgy, mint akik előtt örökre bezárult egy kapu, melyen túl a jólét van. A merev helyzetet Dékány törte meg, amikor előhúzta a dózniját. Lassan nyitotta fel. A dohányt két újja között morzsolgatta, azt is igen kényelmesen. Bánta már, hogy az előbb nem volt ilyen nyugodt.

Mögötte maradt hát a gond, a hetek óta tartó tépelődés és megoldódott magától. Igaz, Dékány másképp remélte ezt és éppen ezért sóhajtott. Megcsillant valami, ami több, szebb és igazabb az aranynál: a vidám, nótaszós jövő, a tömörtszemű búzaszárak, de mindez elillant, mint lassan meggyújtott cigarettájának füstje.

Az asszony kelt föl először, beletörődött mozdulattal, hogy már mindig így lesz. Összefogta a poharakat, s letörölte egy kendővel az asztalt. Erre már mozdult a lány is, rőzsét tördelt a lábos alá.

Dékány András úgy látta, hogy most már minden reménytelen, hogy régi komájának adott válasza épp úgy becsapta előtte a szövetkezet ajtaját, mint ahogy az előbb a konyhaajtót annak kemény keze. Hirtelen a lehullott mészdarabkákra vetődött szemsugara, aztán föl, ahonnan leestek.

— Pedig így ezt a házat sem tudjuk javítani — mondta halkan, inkább csak magának. Benne volt ebben a mondatban minden, a régi szenvedések, de a mos elvesztett remény is.

Pedig ő nem is ellenkezett komolyan. Láthatta volna Szabó Bálint is, hogy csak azért hozta föl azt a rengeteg dolgot, hogy mindenre választ kapjon. És ugyan kitől kaphatott volna, ha nem tőle, a régi.

komától, aki már egy éve benne van a szövetkezetben. De lehet, hogy ő maga is elvesztette volna ennyi akadémikuskodás után a türelmét, Szabó Bálint pedig indulatos ember volt világeletemben.

Hiába, ő nem akart bizonytalanul nekivágni ennek a szokatlan, s teljesen új útnak. Életében sokszor kezdte már újra, de akkor mindig arról volt szó, hogy a nagyon rosszból egy kevésbé rosszba vergődjön. Ennek az útja kitaposott volt már, előtte sokan járták, szinte minden hajlása ismerősnek tetszett. Míg ez ismeretlen, nem sokak által próbált. Sokszor úgy gondolta, hogyha semmije se lenne, hát nekivágna. De így, mikor már végre van valamije, akkor ötször is meg kell azt gondolni.

Az asszony már rakta a tányérokat az asztalra, s óvatosan arra a helyre pislantott, ahol előbb az ököl érte. Söhajtott erre ismét. A lány újra csendesen ült az ágyon.

— Gyere egyél te is... — hívta az anyja.

De erre csak rázta a fejét. Nincs neki most kedve enni! Az apja is ránézett, de ő csak maradt nyugodtan.

Kint a sötétség már elárasztotta a földeket és a levegőt. Bent már ettek, mikor csaholni kezdtek a kutyák. Dékány ránézett az asszonyra, szemében megcsillant valami reménység.

De a szomszédja nyitott ajtót. Ahogy betette újabb vakolat vált le a többitől: Csöndesen köszöntek. Öreg, soványarcú, megroggyant ember állt az asztal mellett, kezén nagy bütykökkel.

— No, aláírtad? — kérdezte még állva, pedig az asszony már tolta feléje a köténysarokkal megtörölt széket.

— Nem — ingatta Dékány a fejét. — Most mán tán nem is lehet.

A soványarú öreg felkapta a fejét. Szólni azonban nem maradt ideje.

— Hát te?

— Még én se... Gondótam, te mán aláírtál... Akkor oszt én is. Merhoggy sokmindent csináltunk együtt.

— Sokat... — bölógatott Dékány emlékezve a közös cselédségre, aztán az összefogott lovakra. De egyszerre elmosolyodott. — Még legénykorunkban is...

Az öreg is elnevette magát, kilátszottak töredezett fogai és hamisan kacsintott. Aztán újra elkomorodtak, az öreg Mihók Pál nem értette, miért ne lehetne már belépni.

— Itt vót a Bálint...

— Azt mondta?

— Kérdöztem tülle sokmindönt, de egyszöröcsak fölugrik, az asztalra vág, oszt aszondja, hogy akkor fulladjak meg a saját nyomoromban.

Szinte érződött, hogy húzódott össze az öreg Mihók szeme. Egy kicsit hátra is hőkölt.

— Én aztán azt mondtam, hogy ne kiabáljon velem, mer én még nem tartozom közéjük. De erre úgy bevágta az ajtót, hogy legyütt a vakolat.

Odasandítottak mindketten.

Sokáig csönd volt.

— Ugy hírlík, versenyben vannak, ki szerez több tagot...

Mihók értette mit akar ezzel mondani Dékány.

— Jó embör azér az a Bálint...

Mihók tenyerében megtámasztotta az állát, s a térdére könyökölt. Igy hallgattak sokáig, de az öreg közben egészen máson tőprengett, mint Dékány.

Aztán a lány mozdult meg az ágyon, de úgy, hogy mindenki felfigyelt. Nem tett különös mozdulatot, csak a pokrócot igazgatta. De ezt valahogy úgy csinálta, hogy többnek hatott mint egyszerű mozdulatnak. Az asszony rá is nézett.

— Pedig nincs igaza édesapámnak... — mondta élénk, magabiztos hangon.

Erre az öregek is felemelték fejüket, egyenesen rá a lányra.

— Mer Bálint bácsi nem csinálta jól. Az ilyesmit nem szabad...

— Bolond vagy te! Ugyan hogy tudod te, hogy mit szabad meg mit nem — vágott oda az anyja.

— Én tudom, mert én járok a csoporthoz... Attul amit édesapám mondott, még belehet lépni... És be is kell, mer mi ez, ami itt van? Hullik ez a vacak fal, meggebed az ember a sok munkába, utána meg kiülhet a házvégibe sóhajtozni... — Most már kipirult az arca, kezével is hadonászott. A két ember kerekre csodálkozott szemmel nézte. — Ott bezzeg citeráznak, meg táncolnak... Őszre rádiójuk is lesz. De itt mi lesz így?... Meggebed maga is... — intett az apja felé.

Az asszony fölugrott a székről. Méregbe jött, hiszen még sohasem fordult elő, hogy ez a lány így beszél.

— Hallgas te kelekótya!

Az öreg Mihók lassan emelete fejét az asszony felé.

— Mér hallgason, ha egyszer igaza van?

Az asszony megállt és rábámult. Dékány komolyan nézett a lányára, aztán újból azokat szedte elő, amit már Szabó Bálitnak. Ugy beszélt a lányhoz is, mint az előbb hozzá, csak oktatóbb hangon.

— Az irigységet, meg az egymás kenyerére törést, úgyse lehet kiólni az emberekből... Látod, Bálint bátyád is csak a földünkér törte magát.

— Van ott elég föld, ugyan miért csak a földünk kéne nekik? — vonogatta vállát a lány.

Erre már az asszony is visszaült a székre. Az reccsent, aztán hunyorgott egyet a lámpa. Az öreg Mihók felállt.

— No András én hónap aláírok, ha te nem is!

Mielőtt még választ kaphatott volna, megszorította Dékány kezét és elment.

A lány mosolyogva állt fel, hátranyúlt a tarkójához, úgy igazította a haját. Látszott, hogy testén megfeszül minden izom. Győzelmes kis mosoly bujkált minden részében. Nem szólt, csak bement a szobába.

AZ ASSZONY HAJNALBAN is az urát figyelte, mint tegnap este, lehorgasztott fejű szótlanúságát, vagy az éjszaka folyamán, fülének idegenül zörgő mocorgásait. A lány kelt föl leghamarabb, de ahogy csobogott az udvaron Dékány is kikerült az ágyból. Rövidesen

az asszony is sepert már, s az egész tegnap esti dolog csak akkor hasított bele élesen, mikor a vakolatot seperte össze a konyhában.

Egy félóra múlva a lány szaladt ki a szobából.

— Mék a faluba — kiáltotta.

— Ugyan hová mész mán ilyenkor...

De csak ment, könnyen és biztosan.

Házuk a falu szélétől nem messzire álldogált, úgy, mintha odapottyantották volna, egészen véletlenül. A falusi házsorok már üdén tisztálkodtak a harmatban és az első aranycsorgásban.

A konyhában csattogott a nadrágszija, Dékány fente a borotvát. Ugy kelt ki az ágyból ma, mint aki biztosan érzi, hogy az elkövetkező napon minden eldől. Valami nagy és súlyos várakozás bujkált benne, hol a lábikrájában pattantott meg egy izomszálat, hol a mellkasát tágtította. Ugy készült, mint aki vár valakit.

De csak a lány trappolt visszafelé, úgy fél nyolc óra tájban. Sietett igen erősen.

— Gyűjjék édesapám... gyűjjön gyorsan.

Az asszony az udvaron állt, egy kicsit összehúzta a szemét. Már megint hogy beszél ez a lány.

— Minek te? — jelent meg az apja a konyhaajtóban.

— Itt van a szomszéd falubul valaki, aki most együtt a Szovjet-unióból... Az beszél.

Dékánynak felragyogott a szeme, homloka fölszaladt majdnem a feje tetejéig. Végre hall hát valakit, aki ott járt. Kapta is magára a kabátot, fejébe nyomta a kalapot és elsietett a lányával. Az asszonynak, akinek arcán félenken jelent meg egy kis bizakodó mosoly, nem szóltak egy szót sem.

A déli meleg már most készült, az út megizzasztotta őket erősen. A faluban szokatlan mozgás látszott, nyiltak és csukódtak a kiskapuk. Csak a kulákházak álltak mereven, lehúzott redőnyökkel és bezárt kapukkal, mintha semmi élet nem volna mögöttük.

A piactéren foltokban tarkállottak már az emberek, mint tavaszi hóolvadáskor a mező. Erősen vakított a nap, fényes színnel vont be mindent, csak a fekete ruhák nem verték vissza a sugarakat. A körülnyirt akácok poros levelei alatt beszélgettek, ott még sem volt olyan forróság. Az ártézikút meredező kőtornya mellett látta meg Dékány az öreg Mihókot. Ott beszélgetett csöndesen egy csoportban. Ahogy odalépett, egymásra pillantottak.

Igy beszélgettek egy jó órahosszat, amikor a mostkészített emelvény körül mozgolódní kezdtek az emberek. Az emelvényt szép piros drapériákkal, meg virágokkal borították be. Arrafelé húzódott mindenki, körülötte hagytak egy tízméternyi félkört, különben teljesen közrefogták.

A párttitkár megnyitója után a lány lépett fel. Dékány elcsodálkozott, de arcán emellett az öröm is vibrált.

— Koma — bökte meg az öreg Mihók — látod a lányod?

Mosolygott az öreg, ismét előreugrottak sárgás, töredezett fogai. Dékány nem válaszolt, csak belül büszkélkedett. Milyen öröm is az, hogy a lányát hallgatja a falu népe.

Ő pedig ott állt a sok piros drapéria között, izgalmában gyűrögette is az egyik szélét. Arca kipirult, s egyenesen állva épp az apjáék felé nézett. Szava aztán biztosan hangzott, s ráhullott az előtte állók fülére.

Dékány figyelt, leste lánya ajkát, hogy ne mulasszon el egy szót sem. A szavak csodálatosan csengtek, megsímogatták szívét, de az agyába tódultak és ott adtak számot a szép és boldog jövőről. Még azok értelmét morzsolgatta magában, mikor megtapsolták. A DISZ nevében beszélt, kérte hallgassák figyelemmel a parasztküldött beszámolóját. Éltette a Pártot, hogy lehetővé tette a kétszáztagú küldöttség útját.

Dékányt furcsa öröm járta át. Hát már nyilvánosan is beszél ez a lány? Emlékezett otthoni szavaira; most azokat hallotta ismét, csakhogy más formában.

Az emberek mocorogni kezdtek az egyre izzóbb levegőjű térségben. Neki készülődtek a beszédnek, lábuknak kerestek kényelmes helyet, igazítottak valamit az ingnyakon. Keménykötésű paraszt jelent meg az emelvényen.

— Kedves elvtársak, kedves dolgozó paraszt társaim. A Magyar Dolgozók Pártja gondoskodásából a Szovjetunióban jártunk. Erről az útról szeretnék most beszámolni, s arról a nagy munkáról, amit a Bolsevik Párt és a nagy Sztálin elvtárs végeztek...

S ezután már csak képeket látott Dékány András, mintha moziban ülne. Ezek a képek eleinte olyanok voltak, mint az ő élete: nélkülözésekről, igáért való szaladgálásról, nyomorúságos életről beszéltek. Aztán egy jól ismert, derűsen mosolygó, de sziklaszilárd arc jelent meg, amint valahol beszél és tanít: Sztáliné! Aztán újra a föld, mélyebb barázdákkal, aratógépekkel, sokasodó baromfi és gyümölcsöskertek. A házakat is látta, a tágas és világos szobákat, rádiókat és fehérfalú fürdőszobákat. S mindez nem a „jövő század” életmódja volt, ahogy a kalendáriumok hirdették pár évvel ezelőtt, hanem a jelené, még ő is belekéstőlhat. És még sok könyvet is látott a hamisbeszédű kalendárium helyett.

A képek megszűntek, az előadó szavát hallotta már a csöndes piactéren, ahol még soha sem volt ennyi ember és ilyen csönd. Dékány úgy figyelt, ahogy beszédre még soha. A szovjet emberről hallott, arról az életformáról, ahol nincs irigység és senki se akarja tönkretenni a másikat. Gyerekek boldog kacagása van ott, nem veszekedések és gyötrelmes gyerekkor.

Mikor már körülötte mindenki tapsolt, egy hang akaszkodott a fülére, a saját hangja. „En még nem tartozok közetek.” S ekkor mintha megsavarta volna valami egész bensejét, összeszorult ott minden. De ez csak egy pillanatig tartott, s a lánya szavai jutottak eszébe. Ekkor emelte fel a fejét.

Körülötte már éles szóváltás hallatszott, egy kappanszerű és részeges hang csapódott füléhez és egy vékony, asszonyi beszéd. A kettő valahogy összefolyt, nyilván mindegyik a sajátját mondta.

— Nyugalom elvtársnő... — hallatszott mellette. Az asszony kipirult és átizzadt arccal nézett a ravaszszemű férfire. A csitításra

abbahagyta a mondatot. Most már csak a férfi hangja töltötte be a levegőt. Egy fa mellett állt egészen egyedül.

— Én egyedül akarok gazdagodni, kinek mi köze ehhez?

Sokan megálltak már, éles és kicsire összehúzott szemmel nézték a hadonászó alakot.

— Ezt úgyse lehet erőltetni! Ha egyszer összekuporgattam valamit én nem adom azt oda!

Az asszony újra elvesztette a türelmét.

— Jól tudjuk ki beszél belülled, csak hallgass! Van még képed azt mondani, hogy kuporgattál? Raboltál te disznó!

Most már a férfiak is közelebb léptek hozzá, s egyre fenyegetőbben nézték és emelgették kezüket.

— Hogy van képe ilyet beszélni — szólt ismét az asszony, — Ugy fogadtál napszámost, akit napestig hajtottál!

Dékány foga is megcsikordult, ismerte ő jól ezt a rókaképi embert.

— Meg csendörökkel vitetted oda őket!

De az már odébsurrant, magába morogva és légyintgetve.

Dékány csodálkozott a saját hangján, azelőtt sohasé szólt bele a szóváltásokba.

S ekkor kikristályosodott benne minden. Most kell tenni, azonnal, mert minden perc késés segít ezeknek a rókaképiúeknek. A mult mérhetetlen gyűlölete felperzselt benne, de nyugodt volt és biztos. Szabó Bálinttól sem kérdezne már semmit, hiszen többet tudott meg most, mint a hosszú esti beszélgetéseken. Mindenre választ kapott ezen a délelőttön.

A termelőszövetkezeti csoport irodájában találkozott újra Mihókkal. Tömött volt ez a kis irodahelyiség, a testek melege is fűtötte, pedig a nap is elég lett volna. Az itt pipázók és cigarettázók már nem a töprengésbe és a gondba meggörnyedt emberek voltak, hanem derüsen néztek a biztos jövőbe. Ezekben az éles fordulatot jelentő percekben mindegyikük fejében fellebbent egy arc, a föld-birtokosé, kuláké, vagy főszolgabíróé. Az öreg Mihók elé éppen akkor ugrott az „uraság“ stuccolt bajszú, monoklis képe, mikor a nevét írta alá. A gyűlölettől úgy megnyomta a tollat, hogy behasadt a papír. De most már vidám volt, így szólt Dékánynak.

— Hát, csak hamarabb írtam alá!

Az elnök mosolyogva nézett feléjük az asztal mögül.

— Az a fontos, hogy András is aláírja... Egyébként Szabó Bálintnak nem volt igaza. Az ilyen agitálást mi elítéljük... Kimentünk volna hozzád délután, dehát így mégjobb.

— Hát azé kigyűhették... Legalább megcsinálja Bálint a falat, amit levért, amikor bevágta az ajtót — nevetett, s ebben a nevetésben már a jövő csegett.

De közben már írta a nevét. Mikor szépen aláakanyartította, újból megszólalt.

— No most mán potyoghat, megcsináljuk még az ősszel!